

TAKDİM

İnsan vücudu ateş, hava, su ve toprak unsurlarından tertip edilmiştir. Kâbe'nin dört duvarı bu dört unsuru sembolize eder. İnsanın iç âleminde ise akıl, ruh ve nefis kuvvetleri bulunur. Bu da Kâbe'nin içinde bulunan üç sütunla madde boyutuna aksettirilmiştir.

Kâbe, insan-ı kâmilin kalbidir. Bu kalp Hz. Peygamber ve zamanın sahibi tarafından bütün nefsanî arzu ve isteklerden temizlenmiş, Allah'tan başka hiçbir misafiri olmayan bir mahâl haline getirilmiştir.

İnsan-ı kâmilde Allah'ın bütün isimleri zâtıyla, en kâmil haliyle tecellî eder. Bizler de kopup geldiğimiz o vahdâniyet âlemine yeniden kavuşabilmek, dönebilmek için bir kapı, bir geçit vazifesi üstlenen o insana muhtacız. Hz. Peygamberin dediği gibi "Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır".

O vahdâniyet, birlik âlemine ancak ve ancak Hz. Ali makamındaki insan-ı kâmil bulmakla, O'nun rengine boyanmakla girebiliriz.

Bu kitap Hac ve Kâbe'nin hakikatini, içimizdeki seyrüseferi anlatan büyük mutasavvıfların yorumlarından derlenmiştir.

Kalb-i selîm pasaportunu alabilmek için ilim ve amel adlı iki şâhit istiyorlar. Şuursuzca değil, bilinçli yapılan ibâdet makbûldür.

Âşıkların Kâbe'sine ulaşabilmek için, nefsin arzu ve heves saharalarını, kin ve garazlarını, benlik elbisesini çıkartıp nefsimize ârif olmak için yollara düştük. Nefs şeytanımızı kurbân edip sevgilimizin yüzünü tavaf etmeyi, ölümü olmayan yaşamı ve diriliği olmayan ölümü Allah bize nasip etsin. Âmin.

Nefes Yayınevi

ÎFÂ-YI HAC'

Kâbetü'l-uşşâk için ben yollara düştüm bugün
Hem bevâdî-i hevâ-yı nefsi hep geçtim bugün
Gıll ü gış, benlik libâsından çıkıp oldum revân
Tâat ihrâmiyle irfân-ı Arafât'a bugün

Taşlayıp Minâ-yı aşkta nefis ü şeytan varlığım
Beyt-i rûy-i yârî tavf etmek bana oldu nasîb
Hâl-i ruhsârı Hacerü'l-Esved'e sürdüm yüzüm
Sa'y ile oldum safâ-yı vahdete el-hak karîb

Vech-i yâr kıblemdir, ondan "Kâbe kavseyn"² âşikâr
Gözleriyle kaşları mihrâb-ı "Ev ednâ"³ benim
Bi'r-i Zemzemdir bilâ-şek çâh-ı zenahtân-ı yâr
Kâmet-i Tûbâ'dır hüsnü, ravzası cennetlerim

Ref' olup nefis zulmeti, gördüm nikabsız âşikâr
Mushaf-ı vechinde "Mâ kâne Muhammed"⁴ nişân
Eyle Bismil-gâh-ı aşkta nefisini kurbân-ı yâr
Bulmak istersen eğer Ken'an hayât-ı câvidân

Ken'an Rifâî

-
- 1 Ken'an Rifâî, *İlâhiyât-ı Ken'an*, haz. Yusuf Ömürlü, Dinçer Dalkılıç, İstanbul, 1988, s. 185.
  - 2 Necm Süresi, 9. Ayet: "İki yay kadar..."
  - 3 Necm Süresi, 9. Ayet: "İki yay kadar, yâhut daha yakın"
  - 4 Ahzab Süresi, 40. Ayet: "Muhammed, adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."

HAC

- Kur'an'da dokuz yerde **Hacc**, bir yerde de **Hicce** şeklinde geçen bu kelime **ziyâret** anlamındadır. Kur'ansal bir terim olarak belirli yerleri, belirli usûllere göre ziyâret etmektir ki, Kur'an bunu Mekke'deki **Kâbe'yi ziyâret** anlamında kullanır. İslâm, Hac görevini Müslümanlara **mâlî bir ibâdet** olarak hayatta bir defa yüklemektedir.

Hac, İslâm'ın uluslararası hüviyet taşıyan bir ibâdetidir, denebilir. Gerçekten de Hac, aynı iman ve şuûru taşıyan sayısız ırk, renk, dil ve bölge insanının bir platformda bütün kayıtlardan sıyrılarak ruh beraberliği içinde kucaklaşmaları ve kaynaşmalarının hayranlık verici bir görünümüdür.

Bu kaynaşma ve beraberlik bütün ölümlü kayıtlardan uzaklık ifâde etmek için beyaz ve dikişsiz bir giysi olan "ihram"la gerçekleştirilmekte ve böylece Müslüman temsilciler orada mahşer hayâtını âdetâ yaşamaktadırlar.

Hac, Müslüman'ı bireysel şuurdan, toplumsal şuûra ulaştırarak bırakmaz, enternasyonal şuûra yüceltir ve oradan evrensel ve kozmik şuûra yükselterek **varlıkla birlik** sırrını gerçekleştirir.

Sonsuzluk zevkini fânî ve iğreti koşullar içinde tatmanın ve fânîliğin kafesinden sıyrılarak ilâhî âlemlerin engin fezâsında yükselmenin yollarından biri hacdır... Allah'a varan rûhun elde edeceği doyumsuz ve ölümsüz tadı, taş ve toprak yığınlarında rahatlıkla yakalamanın yolu da hacdir. Servet, ırk,

renk, mevkî ve maddî güçten kaynaklanan üstünlüklerin hiçbir anlam ifâde etmediği bir dünyaya kanatlanmak ve insanın yalnız gönül ve sevgi büyüklüğü ile yücelebileceğini görmek ve yaşamak imkânının elde edilebileceği oluş ve erişlerden biri de hacdır.

İnsan topraktan gelmiştir ve bir gün yine toprağa karışacaktır. Fakat insanın ilâhî kaynaklı olan esas benliği, rûhu yine yaratıcısına dönecek, dünya âlemindeki mâcerâsından hesâba çekilecektir. Bu son ve büyük hesâbın bir nevî deneyimidir hac... Ölümle başlayacak sonsuz yolculuk ânında geriye bırakacağımız her şeyin, daha ölüm gelmeden bir kenara itilişini denemenin ve o müthiş zamanı yaşamamanın deneyimi yalnız hacda tadılır. İnanan insan yalnız hacda öğrenir ve yaşayarak bilir ki, bu dünyadan beraberinde getireceği tek şey birkaç metrelik beyaz kefen bezinden ibârettir. O hâlde madde, renk ve servet üstünlüğüyle şıarmak o birkaç metrelik bez kadar değersizdir. Ve yine öğrenir ki hac yolcusu, insanın ebediyen yanında kalacak tek değer, Allah'ı ve onun yarattıklarını sevmektir. Kefenin cebi olmadığı gibi hac elbisesinin de cebi yoktur. O hâlde, beraberimizde getirebileceğimiz servet ceplerimize doldurduklarımız değil, gönül dağarcığıımıza koyduklarımız olacaktır. Hac yolculuğu boyunca bunun bilincine varır insan ve kendine çekidüzen vererek biricik değer olan sevgiye döner ve sığınır. *“Bütün insanlar Âdem'in çocuklarıdır ve Âdem de topraktan yaratılmıştır”* diyen yüce İslâm Peygamberi'nin ölümsüz buyruğunun anlamını hac sırasında yaşar inanan benlik... Dünyanın dört bir yanından gelmiş renkleri, ırkları, dilleri, mevkî ve güçleri farklı insanlarla omuz omuza, gönül gönüle bir olur hac yolcusu ve tek değer olan sevgi ve birlikle kaynaşır. Aynı sözleri, aynı nağmeleri döker dudaklar. Hiçbir şeyin insanların birleşme-

sine engel olamayacağını haykırır sesler... Bir gönül mevsimi yaşar yeryüzü, bir sevgi iklimi hükmeder dünyaya, bir mahşerî arınma ve kucaklaşma bayramı yaşar ihtiyar yerküre... Yüce yaratıcı, kullarının imkânlarını, kendisi için seferber ettiklerini görerken insanlığa, yeryüzüne gülümser ve insanı bütün varlıkların en seçkini yapmış olmasının hazzını duyar. Peygamberlerin ruhları, insanlık için didinmelerinin ne kadar yerinde ve ne kadar anlamlı olduğunu her yıl hac mevsiminde bir kere daha görür, ölümsüz mutluluğu yeniden yaşarlar.

Hac, İslâmiyet'in beş temel şartından biri olan bir ibâdet-tir. Beş temel şart, şehâdet kelimesini inanarak söylemek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve hacca gitmektir. Görüldüğü gibi, temel şartların son ikisi mâlî durumları yerinde olanlara, diğer bir deyimle zengin Müslümanlara hitâp eden yükümlülüklerdir. İslâmiyet zekât şartıyla, Müslümanların malından bir kısmını başkaları yararına seferber etmesini öngörürken, hac yükümlülüğüyle de zengin Müslümanların dünya barışı ve Müslüman birliğine katkıda bulunmalarını istemiştir. Bu iki göreve malî ibâdetler denir. Bunların ilki olan zekât, her yıl yerine getirilmesi gereken bir ödev olduğu hâlde hac hayatta bir kez yapılmakla tamamlanmış olmaktadır.

İslâmiyet, zekât ve hac ödevleriyle, ana vasfı olan tevhid yani birlik inanç ve düzenine sürekli destek sağlamıştır. Tevhid inancına göre, bir kişinin bir bölgenin, bir ırkın, bir ülkenin mutlu ve rahat olması, refah içinde bulunması hiçbir anlam taşımaz. Mutluluk, insanlığın mutluluğu olmalıdır. Bütün insanların mutluluğu esastır. Bunu sağlamak, bütün semâvî dinlerin, özellikle semâvî dinlerin en mükemmeli ve sonuncusu olan İslâm'ın ana gâyesidir. Zekât ve hac bu ana gâyenin zenginlere yüklediği sorumluluklardan ikisi ve başlıcalarıdır.

Türk vicdan ve imânının sevgi ve İslâm ülküsü adına en güzel ve ölümsüz çağrısını destanlaştırmış olan Yunus Emre hac ve Kâbe hasretini şu mıs râlarla dile getirmiştir:

*Allah evi ziyârettir ben anda varmak isterim
Muhammed'in güzel nûrun gözümle görmek isterim*

*Hacılar deve katarlar, kum denizine yatarlar
Taşı şeytana atarlar ben âni urmak isterim*

*Yedi toplanan barışın görmez cehennem surısın
Devşirüp nefsin çerisin, ben âni kırmak isterim*

*Acep Allah'ın işine, yazmış kubbenin başına
Hacerü'l-Esved taşına yüzümü sürmek isterim*

*Yunus eydür sözüm haktır hiç ırzıkm malum yoktur
Çoktur günahum pek çoktur, boynumdan ırmak isterim.*

Hac ibâdetinin ana unsuru olan “ziyâret” Kâbe'nin ziyâretidir. Kurân-ı Kerim, Kâbe'yi, yeryüzünde tevhid inancının, diğer bir tâbirle tektanrıci dinin ilk mâbedi olarak anmakta ve kutsamaktadır. Âl-i İmrân Sûresi'nin 96. âyeti şöyle demektedir: “Şu bir gerçek ki insanlar için yapılan ilk mâbed, Mekke'de bulunan çok mübârek ve âlemlere rahmet olan Beytullah'tır.” Kur'an ayrıca, semâvî dinlerin en büyük peygamberlerinden biri ve Son Peygamber'in büyük dedesi olan Hz. İbrâhim'in Kâbe'yi inşâ edişlerini, mukaddes bir hâtıra olarak hürmetle anmaktadır. Hac ziyâreti, semâvî dinlerin sonuncusu olan İslâmiyet'te bir görev olarak müminlere yüklenirken, bütün insanlığın dini olan tevhid üzerinde bir zihnî konsantrasyon gerçekleştirme ve tektanrıci dinin ölümsüz hâtıralarını inananların kolektif şuur atlarında tazelemek amaçlanmıştır. Çünkü gerek Kâbe, gerekse diğer hac toprakları, peygamberler târihinin, özellikle Son Peygamber'in hayâtının yüzlerce hâtırasını

barındırmaktadır. Bu anlamda hac, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den beri gelmiş geçmiş bütün peygamberler ve onlara gönül vermiş müminlerle bir iman ve ülkü birliğini ilân etmek, pekiştirmektir. Bu ülkü birliği, kolektif bir alt şuûru işletirken, günümüzün ve geleceğin milletlerarası sorunlarına tevhid dini ışığında ve evrensel planda çözümler getirmeyi amaçlamayı ilân ve kabul anlamını taşımaktadır. Bu, eşya ve olayları yaratıcının arzu ettiği yönde şekillendirme gayreti içinde olan kitlelerle dini vahyeden kudret arasında ezelden beri varolan sözleşmenin yenilenmesi anlamını da taşımaktadır.(...)

Hac ibâdetinin doğrudan doğruya başlaması ihramla olmaktadır. **İhram**, esâsında helâl olan bazı şeyleri, belirli bir süre kendine yasaklamak anlamını taşıyor. İhram süresince hacının giydiği elbiseye de ihram denmekte, daha doğrusu ihram denince akla bu elbise gelmektedir.

İhrama girmek, bele sarılan beyaz bir peştemal ve omuzlara atılan havlu biçimindeki bir örtüyle başlamaktadır. İhram elbisesi, dikişsizdir. Bu elbiseyi giyen hacı aday, âdetâ kefen giymiş ve geçici hayâtın bütün iğretliliklerine sırt dönüp Allah'a yönelmiş, bir nevî mahşer hayâtına koyulmuş oluyor. İhram süresince cinsel temas, canlı yaratıkları öldürmek, kötü söz söylemek, başı ve ayakları örtmek, güzel kokular sürünmek, saç-sakal, tüy-tırnak kesmek yasaktır. İki rekât ihram namazı kılınarak girilen ihram hâli, Mekke dışında yaşayan hacılar için, geldikleri yönlere göre belirli yerlerden başlamakta ve Arafat düzlüğündeki vakfenin (*durma*) ardından Kâbe'nin ziyâret edilmesiyle sona ermektedir. Mekke dışından gelip hacı olmak isteyenlerin ihrâma girmek zorunda oldukları yerlere **mîkat** deniyor. Meselâ Medine yönünden gelerek Mekke'ye gireceklerin mîkatı Zülhuleyfe, Süveyş

yoluyla gelenlerinki Râbîğ'dır. Diğer yönlerden gelenlerin mikatları ise geliş yönlerine göre Cuhfe, Zatı, Irk, Karn veya Yelemem olmaktadır.

İki rekât namaz kılınarak girilen ihram, binlerce, yüzbinlerce insanın kefenimsi giysiler içinde âdetâ insan selinden bir mahşer manzarası oluşturmalarına yol açıyor. Bu manzarayla engin bir okyanus görünümü meydana getiren kitleler yalnız iyiyi ve güzeli, yalnız fedâkârlık ve hoşgörüyü düşünen, bütün kötülüklerden arınmış bir dünya görünümü arz ediyorlar.

İhrâma girmiş olan hacı adayı Beytullah'ın bulunduğu Mekke'ye girince ilk işi olarak Harem'e gider, tavâfı yapar. Kâbe çevresini yedi kez belirli usûllere uyarak dolaşmaktan ibâret olan tavâfın bu ilkinden sonra hacılar yine Harem içindeki Safâ ve Merve arasındaki Sa'y etmekte yani koşmaktadırlar. Sa'y, Safâ tepesinden başlamakta ve Merve tepesiyle Safâ arasındaki yolun dört gidiş, üç geliş hâlinde koşulmasıyla gerçekleştirilmektedir.⁵

- **Hac:** Dînen; tahsis edilen bir zamanda tahsis edilen bir yeri özel bir şekilde ziyârettir ki hac niyetiyle, tahsis edilen yer ve zamanda ihrâma girip, Arafat'ta vakfe, sonra Kâbe'yi ziyâret tavâfından ibâret olan mahsus (*özel*) fiillerdir. İhram, vakfe, tavaf, bu üç fiil, gerek farz ve gerek nâfile haccın farzlarıdır. İhram şart, vakfe ve tavaf da rükündür. Tahsis edilen yer ve zaman da şartın şartı olan şartlar cümlesindedir. Buna göre haccın şartları, rükünleri ve bunlardan başka vâcipleri, sünnetleri, müstehabları, yasakları vardır. Şöyle ki:

A) Rükünleri: Vakfe ve tavaftır.

5 Yaşar Nuri Öztürk, *İslâmi Kavramlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Hürriyet Ofset, 1991, c. 1, s. 83-88.

B) Şartları: Sahih olmasının şartı ve vücûbunun şartı olmak üzere iki çeşittir.

1. Sahih olmasının şartı: Müslüman olmak, niyet ile ihram, tahsis edilen yer ve zamandır. Hac aylarından önce hiçbiri sahih olmaz.

2. Vâcip olmasının şartı: Bu da ikidir:

a) Vâcip olmasının kendi şartıdır ki İslâm, hürriyet, akıl, bulûğ, hacca gitme gücü, vakit, İslâm yurdunda bulunmak veyâ düşman yurdunda ise haccın farz oluşunu bilmiş olmaktır.

b) Edâsının vâcip oluşunun şartıdır ki vücut sağlığı, hissî engeller bulunmaması, yol güvenliği, kadın hakkında iddet bekleme durumu olmaması, kocası veyâ mahreminin yanında beraber bulunmasıdır.

C) Vâcipleri:

1. İhramı mîkattan veyâ bir sakıncası yoksa daha önceden giymek,
2. Arafat'ta vakfeyi, güneşin batışına kadar uzatmak,
3. Müzdelife'de de vakfe yapmak,
4. Safâ ve Merve arasında yedi şavt sa'y etmek,
5. Sa'yi ona hazırlık olan bir tavaftan sonra yapmak,
6. Tahsis edilmiş olan yerde taş atmak,
7. Halk veyâ taksîr, yani başını kazıtmak veyâ saçlarını kısaltmak,
8. Mekke'ye dışardan gelenler için "tavâf-ı sader" denilen vedâ tavâfı yapmak,
9. Tavâfa Hacerü'l-Esved'den başlamak,
10. Tavâfı sağdan yapmak,
11. Özü yoksa tavafta yürümek,